

EESTI NSV PROKURATUUR

Ametialaseks kasutamiseks

ENSV PROKURATUURIORGANITE TÖÖPRAKTIKAST
ÜLDSUSE KAASATÖMBAMISEL VÕITLUSES KURI-
TEGEVUSEGA

Tallinn — 1959 a.

EESTI NSV PROKURATUUR

Ametialaseks kasutamiseks

ENSV PROKURATUURIORGANITE TÖÖPRAKTIKAST
ÜLDSUSE KAASATÕMBAMISEL VÕITLUSES KURI-
TEGEVUSEGA

Tallinn — 1959 a.

S EESTI ÕIGUSKESKUSE
RAAMATUKOGU

№ nr. 2640 Põhikooli.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

PEAASI ON PROFÜLAKTIKA JA KASVATUSTÖÖ

Kapitalistlikus maailmas, kus kuritegevuse peamiseks põhjustajaks on eraomandus tootmisriistadele ja tootmisvahenditele ning sellest tulenev masside julm ekspluateerimine, millega kaasnevad arvutud hädad ja viletsused, kasvab kuritegevus kohutava kiirusega aastast aastasse.

Hoopis vastupidine on olukord kuritegevusega meil, Nõukogude Liidus.

Sotsialismi võidu tulemusena on meie maal jäädavalt likvideeritud sellised kuritegevuse sotsiaalsed põhjused nagu masside julm ekspluateerimine, krooniline tööpuudus, nälg ning paljud teised taolised kapitalistliku korra ja selle aluse — eraomandi — väärsünnitised.

Sotsialismi ülesehitamise käigus toimunud sügava kultuuri-revolutsiooni tulemusena on meil välja kujunenud uus inimene, kellele on omane kõrge ideelisus, moraalne puhtus, tööarmastus, ühiskondlike kohustuste mõistmine ja ühiselu reeglite austamine.

Aastast aastasse tõuseb nõukogude inimeste elutase. Käesoleval ajal viib Nõukogude rahvaste vennalik pere edukalt ellu helge tuleviku — kommunistliku ühiskonna — ülesehitamise laiaulatuslikku programmi, mille kavandas NLKP XXI era-korraline kongress.

Kõik partei, valitsuse ja rahva jõupingutused järgivad meil vaid ühte eesmärki — veelgi parandada nõukogude inimeste elutingimusi, saavutada elanikkonna järjest kasvavate aineliste ja kultuuriliste vajaduste maksimaalne rahuldamine.

Neis tingimustes on meil seaduslikkus ja sotsialistlik õiguskord kindlustunud. Enamik nõukogude inimesi töötab ennast-salgavalt kommunismi ülesehitamise kõikidel aladel, suhtudes

ausalt oma ühiskondlikesse kohustustesse ning järgides pühalt nõukogude seadusi ja sotsialistliku ühiselu reegleid.

Avaliku korra rikkumisi esineb meil üha harvemini, on loodud reaalsed tagatised nende minevikust pärinevate pahede täielikuks likvideerimiseks.

Kuigi avaliku korra rikkumised ei ole meil levinud nähtuseks, esineb neid väärnähtusi siiski veel üsna palju. Meil leidub veel isikuid, kes käituvad ebaväärikalt — varastavad, huligaanitsevad ja panevad toime teisi kuritegusid ning üleastumisi.

Oma sellise käitumisega segavad nad nõukogude inimestel rahulikult elamast ja töötamast ning tekitavad tõsist kahju nõukogude riigile ja ühiskonnale.

Niisuguste ühiskonnaohtlike nähtuste ja nende kandjate vastu tuleb pidada ranget võitlust.

Kuid seejuures pole sugugi tarvis iga sellise kodaniku suhtes, kes paneb toime seaduserikkumise, ilmtingimata kohaldada karistust. Paljud neist, olgugi et nad käitsid kuritegelikult, ei ole siiski sotsiaalselt ohtlikud inimesed ja võivad kollektiivi või üldsuse mõjutusel edukalt paraneda, ilma et neid oleks vaja karistada, pealegi veel rangelt. Võitluse rangus ja karistuse rangus on kaks iseseisvat mõistet. Nende kahe mõiste puhtmehaaniline samastamine oleks sügavalt ekslik. Karistus ei ole meil kunagi olnud ainsaks, seda enam aga peamiseks kuritegevusega ja ühiskondliku korra rikkumistega võitlemise vahendiks ega taotlenud kättemaksu eesmärki. Kuritegevuse ja avaliku korra rikkumiste vastu võitlemise edukus ning karistuse kasvatustöö ja hoiatav tähtsus ei seisne hoopiski mitte karistuse ranguses. Tähtis on, et iga kuritegu ja avaliku korra rikkumine avastataks ning, et iga kurjategija ja korrarikkuja suhtes vastavalt reageeritaks — tagataks karistuse vääramatust.

Partei õpetab, et koos karistuse vääramatuse tagamisega on tarvis otsustavalt kõrvaldada kuritegevust ja seaduserikkumisi soodustavad asjaolud ning tarvitusele võtta sellised abinõud, mis hoiaksid ära ja hiljem täiesti likvideeriks iga suguste ühiskonnale kahju toovate üleastumiste ilmnenise mõningatel isikutel. Selleks aga on tarvis, et ühiskondliku korra kaitsele tõmmataks kaasa üha laiemad üldsuse massid ja parandataks kasvatustööd elanikkonna keskel.

Profülaktika ja kasvatustöö omavad siin peamist tähtsust.

Lähtudes sellest lahendavad 1958. a. detsembris vastuvõetud NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse uued alused kriminaalvastutuse otstarbekuse ning karistuse raskuse

küsimuse olenevalt kuriteo iseloomust ja selle ühiskonnaohtlikkuse astmest. Nähes ette range vastutuse raskete kuritegude eest ja eriti ohtlike retsidivistide suhtes, piiravad ja kergendavad alused kriminaalvastutust tegude eest, mis ei kujuta endast suurt ohtu riigile ja ühiskonnale.

Alused nõuavad tähelepanelikku suhtumist kriminaalvastutuse kohaldamise otstarbekuse küsimuse lahendamisse ja karistumäära valikusse mitte eriti ohtlike kuritegude puhul, seda eriti aga alaealiste kurjategijate suhtes.

On tarvis hoolitseda selle eest, et kohaldatud karistus vastaks kuriteo raskusele ja kurjategija isiksusele, oleks otstarbekohane, efektiivne ning maksimaalselt soodustaks süüdimõistetu paranemist.

Kohaldades rangeid karistusi eriti ohtlike retsidivistide ja isikute suhtes, kes on süüdi raskete kuritegude toimepanemises, on vaja koos sellega laialdasemalt kohaldada karistusi, mis ei ole ühenduses vabadusekaotusega, selliste isikute suhtes, kes on toime pannud kuritegusid, mis ei ole eriti ühiskonnaohtlikud, ja kes on võimelised paranema, ilma et neid oleks tarvis ühiskonnast isoleerida.

Isikute suhtes, kes on kuriteo toime pannud juhuslikel asjaoludel ja kes ei kujuta endast erilist ohtu ühiskonnale ning on võimelised paranema ilma karistuse kohaldamiseta, tuleb julgemalt rakendada ühiskondlikke mõjutusvahendeid. Tähtis on, et iga selline kuritegelik käitumine õigeaegselt läbi arutataks ja teravalt hukka mõistetakse vastava ühiskondliku organisatsiooni või töötajate kollektiivi koosolekul.

Kuriteo toimepannud isiku selline häbimärgistamine ja tema käitumise hukkamõistmine üldsuse poolt omab suurt kasvatuslikku tähtsust ja annab kahtlemata häid tulemusi nii kurjategija parandamisel kui ka töötajate laialdaste hulkade kaasa-tõmbamisel võitlusse kuritegevuse ja korrariikumistega.

NLKP XXI erakorralise kongressi otsustes märgitakse, et käesoleva ajastu uutes tingimustes, kus Nõukogude Liit on astunud oma arengu uude perioodi — kommunistliku ühiskonna ülesehitamise perioodi, on sotsialistliku riikluse peamiseks suunaks nõukogude demokraatia edasine arendamine, laiade masside kaasa-tõmbamine majanduse, kultuurielu ning kogu riigi tegevuse juhtimisest osavõtmisele.

Kommunistliku ülesehituse käigus peavad paljud riigiorganite poolt teostatavad funktsioonid järk-järgult üle minema ühiskondlike organisatsioonide pädevusse. Ühiskondlikud

organisatsioonid on kutsutud etendama senisest veelgi suuremat osa masside kommunistlikus kasvatamises.

Neid peab üha rohkem kaasa tõmbama ühiskondliku korra ja kodanike õiguste kaitsele, kuritegevuse ja avaliku korra rikkumiste ärahoidmisele.

Võitlus seaduslikkuse range tagamise eest peab olema mitte ainult riiklike asutuste üheks tähtsamaks ülesandeks, vaid ka kõigi ühiskondlike organisatsioonide töötajate kollektiivide, ettevõtete, asutuste ja kolhooside juhtkonna ning laiade rahvamasside ülesandeks.

Masside aktiivne osavõtt sellest suurest tööst peab saama kuritegevuse ärahoidmise ning selle täieliku likvideerimise peamiseks tagatiseks.

Rääkides üldsuse osatähtsusest avaliku korra kaitse kindlustamisel, märkis N. S. Hruštšov oma ettekandes NLKP XXI erakorralisel kongressil, et ühiskondlikel organisatsioonidel pole selliste küsimuste edukaks lahendamiseks sugugi vähem võimalusi, vahendeid ja jõudusid kui miilitsa-, kohtu- ja prokuratuuriorganitel.

Enesest mõista ei tähenda see vastavate riigiorganite osatähtsuse alahindamist ja nende tegevuse nõrgendamist ühiskondliku korra tagamisel. Sellised riigiorganid nagu miilits, kohus ja prokuratuur, kes on kutsutud tagama seaduslikkuse ja avalikku korra kaitset, peavad selles töös etendama organisaatorlikku osa. Kuid nende organite tegevuse teravik peab olema suunatud esmajoones niisuguste isikute mõjutamisele, kes panevad toime raskeid kuritegusid ja kes kangekaelselt ei allu sotsialistliku ühiselu normidele või kelle suhtes ühiskondlikud mõjutusvahendid ei anna vajalikke tulemusi.

Juhindudes NLKP XXI erakorralise kongressi ajaloolisest otsustest ja 1958. a. detsembris vastuvõetud kriminaalseadusandluse uutest alustest, on vabariigi kohtu-, prokuratuuri- ja miilitsaorganid õigesti lähtunud vajadusest tugevdada võitlust kuritegevusega ja avaliku korra rikkumistega eelkõige selliste abinõude rakendamise teel, mis hoiaksid ära kuritegelike nähtuste ilmnemise võimaluse.

Üldsuse kaasatõmbamiseks võitlusse kuritegevusega ja korrarikkumistega on nende organite töötajad senisest rohkem esinenud elanikkonna ees vastavate ettekannetega juriidilistel teemadel. Seaduste selgitamise eesmärgil on hakatud laiemalt ära kasutama ka ajakirjandust. Viimasel ajal on sagedamini arutatud kriminaalasju kohtu väljasõiduistungitel, senisest enam praktiseeritakse kriminaalasjade, aga samuti ka kohtu-

otsuste läbiarutamist nende kollektiivide koosolekutel, kelle liige pani toime kuriteo. Väiksemate kuritegude puhul on süüdlaste suhtes hakatud laialdasemalt kasutama ühiskondlikke mõjutusvahendeid.

Kõik need abinõud on juba lühikese ajaga häid tulemusi andnud.

Kuid kõrvuti nende positiivsete nähtustega esineb kohtu-, prokuratuuri- ja miilitsaorganite töös ikka veel tõsiseid puudusi. Uurimis- ja juurdlustöös esineb veel palju kantseleilikkust, bürokratismi ja isegi massidest irdumise nähtusi.

Kriminaalasjade uurimisel jäetakse pahatihti välja selgitamata kuritegevust soodustavad asjaolud ning nende kõrvaldamiseks ei võeta tarvitusele vajalikke abinõusid. Kurjategijate ja nende soodustajate ümber ei looda alati sallimatuse õhkkonda, pahatihti alahinnatakse üldsuse mõju osatähtsust ja efektiivsust kuriteo toimepannud isikute parandamisel ja kasvatamisel.

Kõigist nendest ja nendetaolistest puudustest on tarvis kiiremini lahti saada.

Tuleb meeles pidada, et käesoleva ajastu uutes tingimustes, kus nõukogude rahvas ehitab edukalt kommunismi, omab sotsialistliku seaduslikkuse ja õiguskorra edasine tugevdamine erilist tähtsust. Ainult pidev ja laialdane side massidega kindlustab selle ülesande eduka täitmise. Järgides seda peamist nõuet annabki käesolev bülletään mõningaid juhendeid selle töö organiseerimiseks ja läbiviimiseks.

**Eesti NSV aseprokurör
III klassi riigiõigusnõunik**

K. Kimmël.

PROKURATUURI TÖÖPRAKTIKA ÜLDSUSE KAASA- TÖMBAMISEL VÕITLUSES KURITEGEVUSEGA

NLKP XXI kongressi otsustest tuleneb nõue laialdasemalt kaasa tõmmata üldsust võitlusele kuritegevusega.

Sama nõue on püstitatud ka NSV Liidu peaprokuröri käskkirjades nr. 11 16. veebruarist 1959. a. ja nr. 43 20. juulist 1959. a.

Nagu näitab ENSV prokuratuuriorganite viimase aja tööpraktika, on prokuratuuriorganid õigesti aru saanud neist nõuetest ning on loonud tihedamad sidemed üldsusega võitluseks kuritegevuse vastu, on hakatud laialdasemalt kasutama ühiskondlikke kasvatusvahendeid mitte eriti ohtlikke kuritegusid sooritanud isikute andmise teel ühiskondlikele organisatsioonidele ja töötajate kollektiividele arutamiseks ja nende kollektiivi käändusele võtmise või kohtu alla andmise küsimuse otsustamiseks.

Nii on 1959. a. 8 kuu jooksul antud töötajate kollektiividele otsustamiseks viimaste taotlusel materjalid 168 isiku kohta, kes panid toime vähemotlikke kuritegusid. Kõik need materjalid on kollektiivides läbi arutatud ning 155 juhul kollektiivid taotlesid nende isikute andmist oma vastutusele ümberkasvatamiseks ja parandamiseks. 13 isiku kohta võeti aga vastu otsus anda nad kohtu alla, kuid taotleti nende suhtes mitte-vabadusekaotusliku karistuse rakendamist samaaegse kollektiivi vastutusele andmisega.

Laialdaste masside kaasatõmbamisel võitlusele kuritegevusega ning kuritegude ärahoidmisele on prokuratuuriorganite poolt hakatud rohkem tähelepanu pöörama profülaktilisele tööle.

Viimasel ajal on tunduvalt aktiveerunud loenguline propaganda. Uurijad on hakanud esinema üldsuse ja töötajate

kollektiivide ees loengutega ja vestlustega nii konkreetsete kriminaalrajade alusel kui ka üldõiguslikel teemadel.

Prokuratuuritöötajate poolt on 1959. a. 8 kuu jooksul peetud 763 loengut ja vestlust ning ajakirjanduses on avaldatud 101 artiklit õigusliku propaganda tööst.

Eriti aktiivselt on sellest tööst osa võtnud Tallinna, Kohtla-Järve, Harju, Paide ja mõningate teiste prokuratuuride töötajad.

Üldsuse tähelepanu mobiliseerimisel võitluseks kuritegevusega on vabariigi ja üksikute rajoonide prokuratuuride poolt kasutatud raadio- ja televisioonisaateid.

Nii viis Paide rajooni prokurör sm. Oppo läbi küsimuste ja vastuste õhtu kohaliku raadiotranslatsioonivõrgu kaudu.

Tallinna, Kohtla-Järve, Jõhvi ja mõningad teised prokuratuurid on hakanud laialdaselt organiseerima selliseid üritusi nagu kohtuotsuste arutamine kollektiivides, kus kohtu poolt süüdimõistetud isikud varem töötasid.

Tuleb heaks kiita niisugust kohtuotsuste arutamist, kus asja sisu kannab ette ühiskondlik süüdistaja, kes esines kohtulikul asja läbivaatamisel.

Näiteks organiseeriti selline asja arutamine kollektiivis ühiskondliku süüdistaja osavõtul Rakvere Rajooni Prokuratuuri poolt.

Sama prokuratuuri poolt organiseeriti Rakvere Ehitusvalitsuse nr. 3 ja tehase «Punane Kunda» tööliste Irsi, Meltsi, Tõrsi ja Niido premeerimine, kes pidasid omal algatusel kinni retsidivist Robõševi sooritatud varguse eest ehitusvalitsuse ühiselamust.

Ülaltähendatud seltsimehi autasustati ELKNÜ Rakvere Rajoonikomitee poolt aukirjadega ja käitise a/ü. komiteede poolt mälestusesemetega. Aukirjade ja mälestusesemete kättemine toimus tehase «Punane Kunda» klubis nende käitiste töötajate koosolekul, kus ettekandega üldsuse osatähtsusest esines Rakvere rajooni abiprokurör sm. Juuro.

Praktika näitab, et töötajate kollektiivid ja ühiskondlikud organisatsioonid on arutanud ja võtnud enda vastutusele kõige erinevamaid kuritegusid sooritanud või nendele kaasaaidanud isikuid. Kuriteoliikide järgi on peamiselt esinenud vähem ohtlike riigi- ja ühiskonnavara riisumiste, isikliku omandi varguste, huligaansuste, ametialaste kuritegude (võimu kuritarvitamine ja ametialane lohakus), kodupuskari valmistamine ja teiste vähem ohtlike kuritegude asju.

Süüaluste üleandmisel kollektiividele ümberkasvatamiseks peavad uurijad lähtuma mitte formaalselt antud asja liigist, vaid peavad arvestama sooritatud kuriteo ühiskonnaohtlikkust, kurjategija isiksust ning muid asjas tähtsust omavaid asjaolusid.

Näitena süüaluse andmise kohta kollektiivile ümberkasvatamiseks võiks tuua järgmise kriminaalasia.

Linda Käosaar töötades Kiviõli Põlevkivikombinaadi Kommunaalmajandusosakonnas sauna juhatajana, valmistas sauna pesumajas kodupuskarit. Tema suhtes algatati miilitsaosa-konna poolt kriminaalasi, mis KrPK § 208 korras suunati süüdistuskokkuvõtte kinnitamiseks ja kohtusse saatmiseks Kohtla-Järve Linna Prokuratuuri.

Lähtudes töötajate taotlusest, andis prokurör Käosaare süüdistusasja arutamiseks kollektiivile. Prokurör kandis asja ette töötajate kollektiivi koosolekul ja peale selle esinesid paljud kombinaadi kommunaalmajandusosakonna töötajad, kes rangelt mõistsid hukka Käosaare kuritegeliku käitumise. Kuid arvestades, et Käosaar tunnistas puhtsüdamlikult oma süü üles, kahetses oma tegu, on varem kohusetruult töötanud, omab perekonda (alaealise lapse) ja pole varem karistatud, palus kollektiiv prokuratuuri lõpetada kriminaalasi Käosaare suhtes ning anda ta kollektiivi käendusele ümberkasvatamiseks ja parandamiseks.

Kollektiivi taotlus rahuldati ja kriminaalasi Käosaare süüdistuses lõpetati. Käosaar töötab praegu hästi ja õigustab kollektiivi usaldust.

Selle asja arutamise kohta töötajate kollektiivis avaldati kohalikus ajalehes artikkel pealkirja all «Ühiskonnakohtu ees», milles mitte ainult oli toodud toimepandud kuriteo kirjeldus ja töötajate sõnavõtude lühike sisu, vaid oli ka antud ühiskonna hukkamõistev arvamus sooritatud kuriteo kohta.

Kuni käesoleva ajani on valdav enamik asju läbi vaadatud töötajate kollektiivides prokuratuuritöötajate ettekandel.

Käesoleval perioodil, kus on juba välja kujunenud teatud praktika koosolekute läbiviimisel kollektiivides, tuleb järkjärgult süvendada töötajate initsiatiivi nende koosolekute organiseerimisel. Üheks selliseks võimaluseks on ühe kollektiivi liikme ettekanne seaduserikkumise asjaolude kohta. Muidugi peavad prokuratuuritöötajad neile osutama igakülgset abi ettekande valmistamisel (materjalide tutvustamine jne.).

Arvestades seda, et asjade andmine üldsusele otsustamiseks on toimunud lühikest aega ja et selles küsimuses puuduvad

konkreetsed eeskirjad, siis on praktikas üles kerkinud terve rida vaieldavaid seisukohti.

Üldistades tööpraktikat, võib teha mõningaid järeldusi ühe või teise küsimuse õige lahendamise kohta. Käsitleme olulisemaid nendest tööpraktikas esilekerkinud küsimustest.

Seaduserikkujate ümberkasvatamine ja parandamine võib toimuda mitte ainult töötajate kollektiivide ja ühiskondlike organisatsioonide, vaid ka üksikisikute erilisele vastutusele andmise teel. Nii näiteks võib antud vastutusvormi kasutada alaealiste suhtes, andes neid seaduserikkumise juhtudel vanemate käendusele.

Harju Rajooni Prokuratuuri poolt lõpetati kriminaalmenetlus alaealiste Märjamaa (14 a. vana) ja Nuuteri (15 a. vana) suhtes, kes ulaklikel ajenditel sooritasid kahel korral sissemurdmise Keila rajooni Saue RTJ-is asuvasse kioskis, kus nad tarvitasid maiustusi ja alkohoolseid jooke.

Uurija sm. Lang, kelle menetluses asi oli, kustus kokku Saue 7-klassilise kooli õppenõukogu ja lastevanemate komitee ühise koosoleku, kus arutati õpilaste Märjamaa ja Nuuteri kuritegelikku käitumist. Õppenõukogu otsustas alaealise Nuuteri kooli õpilaseks edasi jätta ja tunduvalt parandada kasvatustööd õpilaste seas. Märjamaa aga anti prokuratuuri poolt vanemate vastutavale järelevalvele. Soovitav oleks siin kirjaliku käenduse kasutamine.

Koolis õppivate alaealiste poolt toimepandud seaduserikkumisi on hakatud arutama ka õpilaskoosolekutel.

Rakvere 2. Keskkoolis leidis korduvalt aset pisivargusi, mida sooritasid mõningad õpilased. Arvestades viimaste vanust, ei saanud nende suhtes püstitada kriminaalvastutusele võtmise küsimust. Kuid vaatamata sellele organiseeris Rakvere rajooni aseprokurör sm. Zalekešina selles koolis pioneeride koondusel pisivargusi sooritanud 4 pioneeri käitumise arutelu. Selline üritus omas suurt kasvatulikku tähtsust.

Tuleb märkida, et ülaltähendatud üritusi võib ette võtta erandjuhtudel eriti hoolika ettevalmistusega. On teada, et alaealiste poolt sooritatud õiguserikkumiste arutamine võib mõjuda neile isegi halvasti ja üksik alaealine võib teiste hulgas muutuda «päevakangelaseks».

Alaealiste suhtes, kes kusagil ei õpi ega tööta, on praktiseeritud nende poolt toimepandud kuritegude arutamisi kollektiivides, kus töötavad nende vanemad.

Rakvere Rajooni Prokuratuuri initsiatiivil arutati alaealise Ants Kaste kuritegelikku käitumist rajooni sidekontoris, kus

töötas viimase ema. Kollektiiv mõistis alaealise käitumise hukka ja kohustas ema pöörama rohkem tähelepanu oma laste kasvatamisele.

Küsimuse püstitamine üldsuse ees tekitab mõnikord raskusi, peamiselt juhtudel, kui mitte eriti ohtliku kuriteo sooritanud isik, kelle suhtes oleks otstarbekohane rakendada ühiskondlikke mõjutusvahendeid, kusagil ei tööta.

Mõningate linna- ja rajooniprokuratuuride poolt on leitud siiski õige lahendus ka sellistel juhtudel.

Nii arutatakse selliste isikute käitumist kas majavalitsuse aktiivi koosolekutel või mõningates teistes kollektiivides, kellel neil isikutel on kokkupuutumisi.

Tartu Linna Prokuratuuri poolt anti AUN Tartu Kultuurimaja kollektiivile arutamiseks Rein Kalde (17 a. vana) süüteoasi. Asi anti kultuurimaja kollektiivile arutamiseks seepärast, et Kalde võttis aktiivselt osa kultuurimaja isetegevusringide tööst, kuid seejuures ei omanud töökohta.

Kultuurimaja kollektiiv, arutades Kalde süüteoasja, mõistis tema käitumise hukka, kuid võttis siiski ta oma vastutusele. Peale selle leiti kultuurimaja juhtkonna poolt Kaldele ka töökoht.

Et ühiskondlike organisatsioonide ja töötajate kollektiivide poolt rakendatavate ühiskondlike mõjutusvahendite vormid ja meetodid ei ole seadusega reguleeritud, esineb praktikas selles osas vastuvõetud otsuste sisulist mitmekesisust.

Esineb juhtumeid, kus kollektiiv, leides, et süüalune tuleb kohtu alla anda, eraldab kohe ka ühiskondliku süüdistaja, paludes süüalust seejuures karistada seaduse täie rangusega. Teistel juhtudel on kollektiiv küll palunud süüalust kohtu alla anda, kuid arvestades pehmeid asjaolusid, on palutud talle määrata karistus, mis pole seoses vabadusekaotusega, andes ta kollektiivi vastutusele. Asja arutamise juurde kohtus on seejuures eraldatud ühiskondlik kaitsja.

Oma käendusele võtmise küsimuse lahendamisel on kollektiivid õigesti püstitanud nõude materiaalse kahju hüvitamise suhtes käendusele võetava isiku poolt.

Nii näiteks Tartu rajooni Tammistu kolhoosi laiendatud juhatuse ja komsomoliorganisatsiooni koosolek arutas Virve Vohla süüteoasja, kes omastas kolhoosi raha 1790 rbl. suuruses summas. Koosolek asus õigesti seisukohale, et kui Vohla tasub kolhoosile tekitatud kahju ja annab lubaduse edaspidi kolhoosi tööst ausalt osa võtta, siis kollektiiv võtab ta enda vastutusele.

Peale vastava lubaduse andmist võeti Vohla kollektiivi vastutusele.

Kollektiivide initsiatiivil võetakse mõnikord vastu niisuguseid otsuseid, kus kollektiiv peab vajalikuks vastutusele võetava isiku paigutamist teisele töökohale.

Tuleb asuda seisukohale, et selline praktika on õige.

Tartu Kaubastu toidubaari «Komeet» kollektiiv otsustas administratsiooni ees püstitada küsimuse Kriisale noomituse avaldamise ja tema üleviimise kohta teisele töökohale, kus oleks tema suhtes võimalik teostada paremat kontrolli.

Pärnu Riikliku Merekalapüügi Valitsuse kollektiiv, arutades kahe madruse — Otsma ja Juki süüteoasja, otsustas nad võtta kollektiivi vastutusele ümberkasvatamiseks ja parandamiseks, kusjuures püstitati administratsiooni ees küsimus Otsma paigutamise kohta teisele laevale sealse parema kasvatustöö olukorra tõttu.

Tallinna Elamute Valitsuse kollektiiv, arutades majavalitsuse kahe inseneri süüteoasja, otsustas administratsiooni ees taotleda nende üleviimist lihttööle.

Selliste kollektiivi otsuste täideviimine peab toimuma administratsiooni käskkirja alusel.

Üksikutel juhtudel kollektiivid, arutades süüdi olevate isikute käitumist, mõistavad nende teod hukka ja paluvad neid mitte kohtu alla anda, kuid samal ajal ei võta neid kollektiivi vastutusele.

Harju rajooni kolhoosi «Kuulsus» üldkoosolek arutas Norviku süüteoasja, keda süüdistati valetunnistuse andmises uurimisorganitele, ning otsustas Norvikut mitte kohtu alla anda, kuid samal ajal mitte võtta kollektiivi käendusele.

On arusaadav, et selline otsus ei ole õige.

Pärnu Kalakombinaadi kollektiiv arutades töötaja Suija kuriteoasja, kes oli toime pannud mootori varguse, otsustas võtta Suija kollektiivi vastutusele ümberkasvatamiseks ja parandamiseks.

Kaks päeva hiljem esitas Suija administratsioonile avalduse omal soovil töölt lahkumiseks ja ta vallandati.

Peab märkima, et oleks otstarbekohane anda sellistel juhtudel kollektiivile õigus oma käendusest loobuda ja esitada prokuratuurile taotlus isiku suhtes kriminaalkaristuse rakendamiseks kohtu alla andmise teel. Antud küsimust peaks arutama samuti kollektiivi üldkoosolek.

Käesoleval konkreetsel juhul talitas Pärnu Linna Prokuratuuri uurija sm. Laos õigesti, selgitades administratsioonile

tema ebaõiget tegevust. Administratsiooni ja Suija nõusolekul ennistati viimane samale töökohale.

Erinevalt toimis Tallinna Taksopargi administratsioon, kes, saades kollektiivi vastutusele võetud isikult avalduse lahkumise kohta, andis selle küsimuse otsustamiseks üle kollektiivile. Vastavalt kollektiivi otsusele ei rahuldatud selle töötaja soovi ja viimane jäi tööle edasi.

Praktikas esineb juhtumeid, kus uurimisorganid alati ei rahulda töötajate kollektiivide taotlusi kuritegusid sooritanud isikute üleandmise kohta kollektiividele ümberkasvatamiseks ja parandamiseks. Seda peamiselt juhtudel, kui kuriteo sooritanud isik oli juba varem karistatud või sooritatud kuritegu koos teiste asjaoludega ei saa pidada vähetähtsaks.

Raku sovhoosi taotlusel arutati töötajate kollektiivis selle sovhoosi töötajate Lehanovi, Muravjovi ja Kolgi kuritegu, keda süüdistati traatvõrgu varguses väärtusega 315 rbl. Kollektiiv taotles anda kõik kolm süüdlast kollektiivi vastutusele, kusjuures ühte neist — Lehanovit, kes oli töölt juba vallaandatud, paluti anda kollektiivi vastutusele uue töökoha järgi. Prokuratuur rahaldas selle taotluse ainult kahe isiku suhtes, kuna aga kolmas süüalune Lehanov, kes oli varem kaks korda karistatud riisumiste eest, võeti kohtulikule vastutusele.

Süüdlaste käitumise arutamine toimus sovhoosis kaks korda.

Esimest korda arutati asja miilitsaorganite ettepanekul, kuid see arutelu toimus halvasti ettevalmistatult. Asja arutati ametiühingu koosolekul, millest võtsid osa ainult 22 töötajat 180 kollektiivi liikmest, kusjuures isegi süüdlased koosolekul ei viibinud.

Muidugi ei arvestanud selline koosolek kõiki asjaolusid ja tema poolt vastuvõetud otsus ei kajastanud kogu kollektiivi arvamust (süüalused otsustati anda kohtu alla).

Teist korda arutati asja prokuratuuri ettepanekul sovhoosi töötajate üldkoosolekul, millest võttis osa ligi 150 inimest. Koosolekul viibisid kõik süüalused ja samuti (mitte sovhoosi töötaja), kes ostis varastatud traatvõrgu, ja kõik nad andsid oma tegudest aru kogu kollektiivi ees.

Nimetatud asja arutamine anti prokuratuuri ettepanekul edasi televisiooni kaudu.

Vabariigi prokuratuuri poolt kontrolliti Tallinna linnas 20 isiku töökohas nende edaspidist käitumist. Vesteldes partei, ametiühingu ja administratsiooni esindajatega, tehti kindlaks, et need isikud, keda kollektiiv oli oma vastutusele võtnud, on

õigustanud kollektiivi usaldust: nad on käitunud korralikult, suhtunud kohusetruult oma tööülesannetesse ja midagi halba neile administratsioon ette heita ei saa.

Seni ei ole veel välja kujunenud konkreetseid vorme, kuidas kollektiiv praktiliselt peab teostama tema vastutusele võetud isiku ümberkasvatamist ja parandamist.

On hakatud praktiseerima sellist võtet, kus seaduserikkuja käitumist mõne aja pärast uuesti arutatakse töötajate koosolekul, kus tehakse tema käitumise kohta vastavad järeldused.

Selline kasvatusmeetod tuleks heaks kiita ja seda on vaja populariseerida. Nii näteks Tallinna Puidutöötlemise ja Ehitusremondi Tööstuskombinaadi tsehhis nr. 1 korraldati töötajate koosolek, kus arutati varem kollektiivi vastutusele võetud sama tsehhi töötaja Alfred Vaani edaspidist käitumist (Vaani kuritegu seisnes selles, et ta aitas kaasa sama tsehhi töötajatel Kübarsepal ja Kurgil riisuda vineeri, mille eest viimased võeti kohtulikule vastutusele).

Nagu nähtus koosolekul esinenud töötajate sõnavõttudest, on Vaan ennast tunduvalt parandanud, täidab eeskujulikult tööülesandeid ja mingisuguseid seaduserikkumisi tema poolt enam sooritatud ei ole.

Samal ajal on vabariigis aset leidnud kolm juhtumit, kus isikud, kes olid antud kollektiivi vastutusele, kollektiivi usaldust kuritarvitades panid toime uued samaliigilised kuriteod.

Sellised asjad leidsid aset Tallinna ja Narva linnas ning Harju rajoonis.

27. juulil 1959. a. Tallinna Autobaasi nr. 1 autojuht-ekspeidiitor Pulver, teostades kaubavedu, pani toime 200 taskuräti varguse üldväärtusega 1900 rbl. Peale varguse avastamist Pulver tagastas varastatud taskurätikud.

Arvestades seda, et Pulver (20 a. vana) ei olnud varem karistatud, organiseeris prokuratuur vastavalt autobaasi taotlusele 21. augustil k. a. Pulveri süüdistusasja arutamise kollektiivis. Kollektiivi poolt mõisteti Pulveri käitumine hukka ja ta võeti kollektiivi vastutusele. Seoses sellega lõpetati ka tema suhtes kriminaalmenetlus. Märgitud asja arutamine anti edasi raadio kaudu.

Kuid nädal aega peale asja arutamist, 28. augustil k. a. teostades järjekordset kaubavedu, pani Pulver toime uue kuriteo, riisudes Tallinna Ekskavaatoritehasele kuuluvast kaubaladungist 4 ampermeetrit ja 4 auto veetermomeetrit.

Seoses uue kuriteo sooritamisega tühistati vabariigi prokuratuuri poolt kriminaalasja lõpetamise määrus Pulveri poolt

sooritatud eelmise varguse kohta ning ta võeti kriminaalkorras vastutusele (NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 4. juuni 1947. a. seadluse «Kriminaalvastutuse kohta riigi- ja ühiskonnavara riisumise eest» § 1 ja NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 10. jaan. 1955. a. seadluse «Kriminaalvastutuse kohta riigi- ja ühiskonnavara pisiriisumise eest» lg. II järgi).

28. septembril k. a. rahvakohtu väljasõiduistungil auto- baasis riikliku ja ühiskondliku süüdistaja osavõtul mõisteti Pulver temale esitatud süüdistuses süüdi ning teda karistati vabadusekaotusega 1 a. 6 k.

17. septembril k. a. arutati Kreenholmi Manufaktuuri ketrusvabriku töötajate koosolekul töötajate Klementjevi, Palgi ja Bezjazõkovi huligaanset käitumist, kes joobnud olekus panid toime vabriku territooriumil huligaansuse, pekstes vahtkonna ülemat Budrovi. Peale prokuratuuritöötaja ettekannet võttis koosolekul veel sõna 7 töötajat, kes huligaanitsejate käitumise hukka mõistsid. Kollektiiv otsustas Palgi ja Bezjazõkovi oma vastutusele ja ümberkasvatamisele võtta, kuid Klementjev otsustati anda kohtu alla ning taotleda ühiskonnast isoleerimist tunnistajate ähvardamise pärast, sest ta ei õigustanud kollektiivi usaldust (analoogiliste tegude eest oli ta juba varem kollektiivi vastutusele võetud). Prokuratuuri poolt võeti Klementjev peale koosolekut vahi alla.

Paljudel juhtudel mõistetakse kollektiivi liikme kuritegelik käitumine hukka ning ta võetakse kollektiivi käendusele tema ümberkasvatamiseks ja parandamiseks, kusjuures mingisugust konkreetset tähtaega ei määrata või, vastupidi, määratakse kindlaks ka käenduse tähtaeg.

Arvestades seaduseelnõu projekti üldsuse osatähtsuse suu- rendamise kohta võitluses nõukogude seaduslikkuse ja sotsia- listliku ühiselu reeglite rikkumise vastu, kus on märgitud, et töötajate kollektiiv või ühiskondlik organisatsioon seab sisse kontrolli käendusele võetud isiku suhtes üheaastase tähtaja kestel, tuleks uurimisorganitel edaspidi praktiseerida tähen- datud tähtaja jooksul nende isikute käitumise omapoolset kontrolli.

Siinjuures tuleb konkreetsetest asjaoludest lähtudes kasu- tada kas vestlust käendusele antud isiku ja tema töökaaslas- tega või välja nõuda iseloomustused. Kontrolli teostamise kohta tuleb teha vastav märkus kriminaalasja materjalide juurde.

Praktikas võib esineda juhtumeid, kus ühes ja samas kol-

lektiivis pannakse uute isikute poolt toime samaliigilisi kuritegusid, mida varem on juba kollektiivis arutatud.

Neil juhtudel peab välja selgitama, kas see isik, kes kuriteo toime pani, viibis koosolekul, kus varem arutati kollektiivi mõne teise liikme kuriteoasja, ning miks ta ei teinud sellest vastavaid järeldusi. Neil juhtudel oleks vajalik eriti kaaluda üldsuse vastutusele andmise võimalikkust.

Asjade üleandmisel üldsusele otsustamiseks kerkib mõnikord küsimus, kuidas toimida siis, kui süüalune ei tunnista end süüdi, olgugi et tema süü on materjalidega vastuvaidlematult kindlaks tehtud. Kas võib süüdlast sel juhul kollektiivi vastutusele anda või mitte?

Neil juhtudel tuleb arvestada, et isik ei ole oma teost aru saanud ning seepärast tuleb selle isiku käitumise arutamisel kollektiivis eriti kaaluda käenduse andmise põhjendatust. Isiku poolt süü eitamine üldreeglina ei takista antud kuriteo arutamist töötajate kollektiivis.

Juhul aga, kui isik, kelle suhtes on esitatud taotlus käendusele võtmiseks, ei loe ennast süüdlaseks ja nõuab edaspidist uurimist või kohtulikku asja arutamist, ei ole asja lõpetamine kollektiivide käendusele andmise motiivil lubatud.

Samuti ei saa anda kollektiivi käendusele isikut, kes on teistkordselt sooritanud tahtliku kuriteo.

Üldsusele ei saa anda otsustamiseks asju, millistes süüdistatava süü ei ole uurimisorganite poolt tuvastatud. Nii-suguste asjade üleandmisega me mitte ainult näitame uurimisorganite halba tööd kuritegevuse avastamisel, vaid rikume ka jämedalt kodanikele seadusega garanteeritud õigusi, tembeldades neid oletuste alusel kurjategijateks ning seega laimates neid töötajate kollektiivi ees. Selliste vigade tagajärjel on esinenud töötajate õigustatud kaebusi.

Nii lõpetati 29. sept. 1959. a. Narva Linna Miilitsaosakonna poolt kriminaalseadusandluse aluste § 43 järgi kriminaalasi kod. Maistelt ülikonna varguse fakti kohta. Nagu nähtub lõpetamise määrusest, kahtlustati varguses kod. Šaljapinit, kes, teostades sel päeval korstnapühkimise töid, käis kod. Maiste korteris. Vaatamata sellele, et kod. Šaljapini süü eeluurimise käigus millegagi tõestatud ei olnud, nimetati teda asja lõpetamise määruses siiski süüdlaseks ning anti tema kohta asi otsustamiseks töötajate kollektiivile.

Šaljapin esitas vabariigi prokuratuuri kaebuse, kus püstitati õigustatult küsimus, miks uurimisorganid teda avalikult

laimavad töötajate kollektiivi ees, kuigi tema mingisugust kuritegu toime pannud ei ole.

Selliste vigade tagajärjel võib isegi tegelik kurjategija avastamata ja karistamata jääda.

Asjades, kus kannatanu nõuab süüdlase kohtu alla andmist, tuleb seda nõuet arvestada, kuid see ei võta prokuröriilt õigust lahendada küsimust mittekohtulikus korras.

Seadusrikkuja arutamist kollektiivis tuleb võimaluse korral läbi viia kannatanu osavõtul.

Kandes töötajate kollektiividele ette materjale, esitavad uurijad mõnikord neile otsustamiseks selliseid küsimusi, mille otsustamine kuulub uurija enda kompetentsi. Näiteks ei tohi uurija esitada kollektiivile küsimust, kas antud isiku poolt sooritatud teos sisaldub kuriteo koosseis, kas ta on süüdi ja kas kuriteo on sooritanud antud isik või mitte.

Nii esines Põlva Rajooni Prokuratuuri tööpraktikas selline juhtum, kus uurija sm. Solman, viies läbi Tartu Autobaasi nr. 20 koosolekut autojuht Lõhmuse asjas, kes oli jalgratturile peale sõitnud ja kelle süü oli eeluurimise materjalidega täielikult tõestatud, esitas kollektiivile küsimuse ning palus viimase arvamust — kas autojuht oli pealesõidus süüdi või mitte.

Selline küsimuse püstitamine desorienteeris kollektiivi ja viimane asus ekslikult seisukohale, et autojuht ei ole süüdi.

Praktikas esineb erisuguseid seisukohti materjalide vormistamise küsimuses. Nimelt, kas on vaja alati algatada kriminaalasi, läbi viia eeluurimine ja siis juba otsustada küsimus asja üleandmise kohta üldsusele arutamiseks või võib selle küsimuse otsustada esialgsete kontrollmaterjalide alusel. Kuidas toimida siis, kui materjale üldse uurimisorganeile ei esitata, vaid administratsioon ise arutab seaduserikkuja küsimust kollektiivis ja viimane võtab seaduserikkuja oma vastutusele?

Üldine seisukoht peab olema selline, et asja kollektiivile üleandmise küsimus lahendatakse materjalide kontrollimise käigus ja samas staadiumis peab üldreeglina toimuma arutelu kollektiivis. Muidugi võivad sellest üldreeglist olla erandid, kus tuleb algatada kriminaalasi ja eeluurimise käigus juba otsustada küsimus asja üleandmise kohta kollektiivile ja siis arutelu läbi viia.

Peab asuma seisukohale, et kui administratsioon ise koos töötajate kollektiiviga on lahendanud mitte eriti tähtsa seaduserikkumise küsimuse ilma materjalide üleandmiseta uurimisorganeile, siis ei ole viimasel vajadust teostada uut kontrolli

selle seaduserikkumise fakti kohta. Muidugi kehtib see juhtudel, kui uurimisorgan ei asu seisukohale, et süüdi olev isik kuulub kohtulikule vastutusele võtmisele.

Mõnikord kerkib küsimus, missuguses kollektiivis seaduserikkuja käitumist arutada.

Nagu näitab praktika, arutatakse seaduserikkuja käitumist peamiselt töötajate üldkoosolekul, suurtes ettevõtetes aga tsehhi või jaoskonna töötajate koosolekul ja kolhoosides kolhoosi üldkoosolekul või juhatuse laiendatud koosolekul.

Esineb ta teisi vorme, näiteks partei või komsomoli lahiline koosolek, laiendatud kolhoosi juhatuse ja komsomoli ühine koosolek, lastevanemate koosolek, õppenõukogu ja lastevanemate komitee ühine koosolek, majavalitsuse aktiivi koosolek, kultuurimaja isetegevusringidest osavõtjate koosolek jne.

Ühe või teise koosolekuvormi valik oleneb konkreetsetest asjaoludest ja võimalustest. Igatahes peab arvestama seda, et seaduserikkuja käitumise arutamisest võtaks osa laiad töötajate hulgad, mitte ainult asutuse, ettevõtte või organisatsiooni juhtkond, sest vastasel juhul selline arutamine kitsas ringis ei avalda õiget kasvatuslikku mõju seaduserikkujale endale kui ka teistele kollektiivi liikmetele. Seega seaduserikkumise toimepannud isiku käitumist tuleb töökohta olemasolu korral arutada selle kollektiivi üldkoosolekul. Kui isik töökohta ei oma, siis tuleks kasutada majavalitsuse, ühiskondlike organisatsioonide jt. koosolekuid.

Asjade andmisel üldsusele otsustamiseks on tekkinud ka selline küsimus, kuidas toimida siis, kui süüaluse töökoht ei asu uurija tööpiirkonnas, vaid teises rajoonis. Kas uurija peab isiklikult võtma osa koosolekust, või on küllaldane uurija poolt tehtud kirjalikust ettepanekust koosoleku läbiviimise kohta?

Tuleb asuda seisukohale, et uurija osavõtt koosolekust on soovitatav, vaatamata sellele, kelle tööpiirkonnas asub süüaluse töökoht. Praktikast on juba esinenud selliseid juhtumeid, kus prokuratuuritöötajad on käinud teistes rajoonides koosolekuid läbi viimas.

Peab märkima ka seda, et asjade arutamisel töötajate kollektiivis esineb mõningaid puudusi.

Nii on läbiviidavad koosolekud tihti halvasti organiseeritud. Koosolekutest ei võta paljud töötajad osa, mõnikord isegi süüdi olev isik.

Alaealiste või noorte töötajate süüteoasjade arutamisel ei

kutsuta koosolekule nende seaduserikkujate vanemaid või hooldajaid.

Näiteks Tallinnas «Volta» tehases toimunud koosolekul, kus arutati noore töötaja Baumani süüküsimust, tõstsid koosolekust osavõtjad õigustatult üles küsimuse, miks ei viibi koosolekul süüdlase vanemad.

Uurimisorganeile taotluse esitamisel süüdioleva isiku kollektiivi käendusele võtmise kohta ei viida alati eelnevalt läbi töötajate koosolekut ja seega ei kajasta taotlus kollektiivi, vaid ainult administratsiooni arvamust, millest tulenevalt asja arutamisel kollektiivis viimane asub vastupidisele seisukohale ning taotleb süüdioleva isiku kohtu alla andmist.

Asjades, mis on antud üldsusele otsustamiseks, tuleb menetluse lõpetamisel vahet teha, kas asi kuulub lõpetamisele NSV Liidu ja liiduvabariikide kriminaalseadusandluse aluste § 7 lg. II või § 43 järgi.

Kui sooritatud tegu vähese tähtsuse tõttu ei oma ühiskonna- ohtlikku iseloomu, siis ei saa seda tegu lugeda kriminaalkuriteoks. Need asjad kuuluvad lõpetamisele kriminaalseadusandluse aluste § 7 lg. II järgi ja nende isikute üleastumist võib arutada kollektiivis, kuid nad ei kuulu kollektiivi vastutusele andmisele.

Asjades, kus tegelikult on aset leidnud kuritegu (vähem tähtis) ja selle sooritaja on antud kollektiivi vastutusele ümberkasvatamiseks ning parandamiseks, kuulub menetlus lõpetamisele kriminaalseadusandluse aluste § 43 järgi.

Tööpraktika põhjal tuleb käesolevas küsimuses märkida asjaolu, et üheks suuremaks uurijate töö puuduseks on NSVL peaprokuröri käskkirja nr. 131 27. juulist 1949. a. uurimisjaoskondade kehtestamise kohta p. 8 mittetäitmine.

Üldise puudusena esineb see, et prokuratuuriorganid ei ole veel küllaldaselt suunanud töötajate kollektiive kuritegude ärahoidmisele ja ei ole vajalikult kaasa tõmmanud laiuh rahvamaasse kuritegude avastamisele.

Uurijad kasutavad veel vähesel määral laiade rahvamaside abi uurimise läbiviimisel konkreetsetes kriminaalasjades, põhjendades seda sellega, et siis tuleks avaldada uurimis saladusi. Niisugust väidet tuleb lugeda põhjendamatuks.

Käesoleva ajani materjalides ja kriminaalasjades, mis antakse töötajate kollektiividele seaduserikkuja suhtes käenduse küsimuse otsustamiseks, selgitatakse puudulikult viimase isiksus. Puuduvad isegi seaduserikkuja suhtes kriminaalkorras karistatavuse õiendid.

Edaspidiselt tuleb niisugused puudused otsustavalt likvideerida. Rohkem tuleb ka pöörata tähelepanu nende kriminaal-asjade ja materjalide vormistuslikule küljele.

Üksnes isiksuse puuduliku väljaselgitamise tõttu tagastas ENSV Ülemkohus täiendavale eeluurimisele Sellmanni süüteo-asja, mida uuris Tartu Linna Prokuratuuri uurija sm. Sepp.

Miilitsaorganite töö üldsuse kaasatõmbamisel võitluseks kuritegevusega ei erine põhiliselt prokuratuuriorganite tööst samal alal, kui mitte arvestada seda, et vastavalt NSV Liidu siseministri direktiivile nr. 115 21. juulist 1959. a. miilitsaorganitel on keelatud ilma prokuröri eelneva nõusolekuta anda kuritegusid sooritanud isikuid kollektiivide käendusele.

Prokuratuuritöötajatel tuleb nõuda miilitsaorganitelt selle direktiivi täpset täitmist. Miilitsaorganite suhtes järelevalve teostamisel on vaja silmas pidada, et ei esineks juhtumeid (praktikas on üksikuid juba esinenud), kus miilitsatöötajad püstitavad kollektiivide ees küsimuse isiku käendusele võtmiseks, olgugi et tema kuritegu ei ole asja materjalidega tõestatud.

Need asjad kuuluvad lõpetamisele kas kurjategija mitteavastamise või süütõendite puudulikkuse tõttu.

Järelevalve teostamisel juurdlusorganite suhtes tuleb nõuda, et asjades, mis kuuluvad lõpetamisele seoses süüdlaste andmisega kollektiividele ümberkasvatamiseks, oleks kannatanu ja tsiviilhageja esinemisel see vormistatud ettenähtud määruse alusel. Kriminaalasja lõpetamise või selle algatamisest keeldumise juhtudel peab sellest teatama asjast huvitatud isikutele. Ühtlasi tuleb nõuda, et kriminaalasja lõpetamisel või selle algatamisest keeldumisel kollektiivi käendusele andmise motiivil oleks eelnevalt vastava kollektiivi otsus.

**Uurimisosakonna ülem
vanemõigusnõunik**

V. Švaiko.

MÖNINGATEST KÜSIMUSTEST ÜLDSUSE OSAVÖTU KOHTA KRIMINAALASJADE KOHTULIKUST ARUTAMISEST

a) Kohtu väljasõiduistungite organiseerimine

Suurt tähtsust sotsialistliku seaduslikkuse tagamisel ja kodanike kasvatamisel omavad kohtu väljasõiduistungid töös-
tusettevõtetesse, ehitus- ja kaubandusorganisatsioonidesse,
kolhoosidesse, sovhoosidesse ja teistesse asutustesse, kus kuri-
tegu toime pandi.

Need istungid mitte ainult ei loo hukkamõistvat õhkkonda
kuritegelike nähtuste suhtes, vaid etendavad ka suurt osa kuri-
tegevuse ärahoidmiseks ja laialdaste töötajate hulkade mobili-
seerimiseks võitluse kuritegevuse vastu.

1959. a. kolme kvartali jooksul on rahvakohtunikud koos
linna- ja rajooniprokuröridega tunduvalt tõstnud kohtu välja-
sõiduistungite arvu.

Õigesti on kohtu väljasõiduistungite osatähtsusest aru-
saanud Tallinna, Kohtla-Järve ja Tartu linna, Harju, Jõgeva,
Tapa, Võru ja mõnede teiste rajoonide rahvakohtunikud ja
prokurörid.

Nii on Jõgeva rajoonis väljasõiduistungitel kohtadele aru-
tatud 34% kõigist nimetatud rahvakohtus arutusel olnud
kriminaalasjadest.

Samal ajal on aga Elva, Narva, Pärnu ja Rakvere rajooni
prokurörid ja rahvakohtunikud väljasõiduistungite tähtsust
alahinnanud, kusjuures Rakvere rajoonis ei olnud kuni
25. 09. 1959. a. ühtegi väljasõiduistungit organiseeritud.

Praktika on näidanud, et kohtu väljasõiduistungid täidavad

oma ülesannet üksnes siis, kui protsessid ise on hoolikalt ette valmistatud ja kõrgel tasemel läbi viidud ning kui selleks on valitud aktuaalsed kuriteoasjad.

Väljasõiduistungite organiseerimisel peab hoolikalt ja läbimõeldult valima konkreetseid asju, kusjuures tuleb vältida puudulikult uuritud asjade suunamist kohtusse ja nende arutamist väljasõiduistungitel. Samuti on vaja hoiduda kohtusse suunamast vähese ühiskonnaohtlikkusega kuriteoasju isikute suhtes, kes on sellise kuriteo toime pannud esmakordselt, ja kui arvestada ka teisi konkreetseid asjaolusid, oleks nende isikute suhtes õigem tarvitusele võtta ühiskondlikke mõjutusvahendeid. Seda enam ei ole millegagi õigustatud selliste asjade arutamine kohtu väljasõiduistungitel.

Nii on Jõgeva Rajooni Rahvakohtu poolt (eesistuja sm. Pihlo) ilmselt ebaõigesti arutatud väljasõiduistungil Ulvi rahvamajas Ida Randveri süüteoasja KrK §-de 111 ja 120 lg. I järgi, kelle süü seisnes selles, et ta töötades piima vastuvõtupunkti juhatajana, kaotas female võitõotuse kassast väljaantud 1677 rbl., mis kuulus väljamaksmisele piima toojatele, ja vastutust kartes võltsis viimaste allkirju nimetatud summale. Rahvakohus karistas Randverit 1 a. vabadusekaotusega, võttes ta samas vahi alla.

On ilmne, et 1677 rbl. kaotamine ei moodusta veel kuriteo koosseisu, ja ka ametialase võltsimise eest, arvestades Randveri isiksust (varemalt karistamata), ei olnud mingisugust vajadust teda kohtulikule vastutusele võtta. Seda enam ei ole millegagi põhjendatud Randveri karistamine vabadusekaotusliku karistusmääraga.

Narva linna Rahvakohus pidas 25. 05. 1959. a. väljasõiduistungil Narva Lihakombinaadis A. E. Tärtsuse süüdistusasjas 10. 01. 1955. a. seadluse lg. I järgi, kes 29. 04. 1959. a. enne maipühi riisus Lihakombinaadist 3,2 kg seajalgu ja 6,2 kg vorsti 105 rbl. väärtuses. Töökohas iseloomustati Tärtsust kui parimat ja eeskujulikumat töötajat, kes on antud ettevõttes 8 aastat vahetpidamata töötanud ning kelle ülalpidamisel on naine ja 5 alaealist last. Nagu nähtub asja materjalidest, kahetses Tärtsus siiralt on kuritegu ja seletas selle sooritamist raske majandusliku olukorraga. Antud asjas karistas rahvakohus Tärtsust ilmselt ebaõigesti 2-kuulise vabadusekaotusega, võttes ta samas vahi alla.

On ilmne, et ka antud asjas, arvestades Tärtsuse isiksust, oleks õigem olnud piirduda ühiskondlike mõjutusvahendite tarvitusele võtmisega ja mingisugust vajadust teda kohtu alla

anda, väljasõiduistungil seda asja arutada ja Tärtsust vahi alla võtta ei olnud. Kahtlemata väljasõiduistungid sellistes asjades oma eesmärgi ei täida, vaid, vastupidi, võivad tekitada arusaamatusi ja pahameelt kodanike keskel.

Eeltoodust ei tohi aga veel teha järeldusi, et pisiriisumiste ja teiste vähese ühiskonnaohtlikkusega kuriteoasjades ei ole vaja organiseerida kohtu väljasõiduistungeid.

Täiesti õigustatult arutati Tallinna Linna Mererajooni Rahvakohtu väljasõiduistungil Lihakombinaadis 8. 07. 1959. a. sama kombinaadi töötaja A. T. Burtšilina süüdistusasja, kes oli korduvalt sooritanud lihasaaduste pisiriisumisi ja seda vaadatamata sellele, et teda oli eelnevalt kahel korral hoiatatud. Antud asjas esines kohtus ka kombinaadi töötajate poolt volitatud ühiskondlik süüdistaja.

Nagu eespool juba öeldud peab hoiduma puudulikult uuritud asjade määramisest arutamiseks väljasõiduistungitel, sest asja täiendavale eeluurimisele suunamine võib tekitada arusaamatusi protsessi kuulama tulnud kodanike seas.

b) Ühiskondlike süüdistajate ja kaitsjate osavõtt kriminaal-asjade kohtulikust arutamisest

ENSV Prokuratuuris olemasolevatest andmetest nähtub, et 1959. a. II ja III kvartali jooksul on linna- ja rajooniprokuröride initsiatiivil ning kaasabil kohtuprotsessidest osa võtnud 56 ühiskondlikku süüdistajat.

Peaaegu kõigis linna- ja rajooniprokuratuurides (välja arvatud Hiiumaa) on ühel või teisel määral tähelepanu osutatud ühiskondlike süüdistajate osavõtule kohtuprotsessidest.

Suuremat aktiivsust on siin üles näidanud Tallinna ja Tartu linna ning Paide, Abja, Jõhvi ja Viljandi rajooni prokurörid.

Praktika on näidanud, et ühiskondlikud süüdistajad on osa võtnud eri liiki kuriteoasjade arutamisest. Paljudel juhtudel on ühiskondlikke süüdistajaid kaasa tõmmatud ka vähese ühiskonnaohtlikkusega kuriteoasjade arutamisele.

Nii arutati Võru Rajooni Rahvakohtu väljasõiduistungil Väimela Zooveterinaariatehnikumis ühiskondliku süüdistaja osavõtul tehnikumi õpilase, 18-aastase nooruki H. D. Mägi süüdistusasja, kes oli oma kaasõpilaselt varastanud 75 rbl. ja siiralt oma tegu kahetses.

Nagu juba eespool mainitud, arutati Narva Linna Rahva-

kohtu väljasõiduistungil A. E. Tärtsuse süüdistusasja pisirii-sumises, millest võttis osa ka ühiskondlik süüdistaja.

Analoogilisi asju on ühiskondlike süüdistajate osavõtul arutatud ka teistes linnades ja rajoonides.

Oleme seisukohal, et ühiskondlikke süüdistajaid on vaja esmajoones kaasa tõmmata eriti ohtlike, linnas või rajoonis eriti levinud kuriteoasjade ja ohtlike retsidivistide süüdistus- asjade arutamisele. Kahtlemata ei saa üksikutel juhtudel välis- tada ühiskondlike süüdistajate osavõttu ka vähese ühiskonna- ohtlikkusega kuriteoasjade arutamisest ja seda sel juhul, kui isiku suhtes, kes on kuriteo toime pannud ei ole ühiskondlikud mõjutusvahendid positiivseid tulemusi andnud ja teda oli vaja kohtulikule vastutusele võtta.

Vaatamata sellele, et linna- ja rajooniprokurörid on viimasel ajal hakanud enam tähelepanu pöörama ühiskondlike süüdis- tajate osavõtule kohtuprotsessidest, ei saa selle tööga veel rahule jääda.

Seda kinnitavad ka olemasolevad statistilised andmed. Nii võttis 1959. a. II ja III kvartali jooksul rahvakohtutes arutatud tähtsama kategooria kriminaalasjade lahendamisest ühiskond- like süüdistajaid osa kõigest 7,4%. (Seejuures üle poole mitte seda liiki asjades.)

Linna- ja rajooniprokuröridel on vaja sellest vastavad järeldused teha ja senisest tunduvalt enam tähelepanu osutada ühiskondlike süüdistajate osavõtu tagamisele esmajoones täht- sama kategooria kuriteoasjade arutamisest.

Praktika on näidanud, et ühiskondlikud süüdistajad on põhi- liselt osa võtnud (välja arvatud mõne üksiku erandina) nende asjade arutamisest, mis lahendati kohtute poolt väljasõidu- istungitel kohtadel.

Kõigi nende asjade arutamisest on ühiskondlike süüdistajate kõrval osa võtnud ka riiklikud süüdistajad.

Kuivõrd ühiskondlike süüdistajate ja kaitsjate osavõtt konk- reetsete kriminaalasjade arutamisest on uudne küsimus, esineb meie praktilises töös veel rida vigu.

Vastavalt NSV Liidu ja liiduvabariikide Kohtupidamise aluste §-14 41 otsustab kohus ühiskondliku süüdistaja või kaitsja lubamist osa võtta kohtuprotsessist. Siinjuures on vaieldamatu see, et ühiskondlikud süüdistajad ja kaitsjad, võttes osa konkreetsete kriminaalasjade arutamisest, peavad kohtus esitama oma töötajate kollektiivi või ühiskondliku orga- nisatsiooni arvamust, mitte aga enda või üksikute ametiisikute arvamusi. Seega peavad igal konkreetsel juhul nii ühiskond-

likud süüdistajad kui ka kaitsjad olema volitatud kohtus esinema töötajate kollektiivi või ühiskondliku organisatsiooni nimel, kusjuures töötajate kollektiiv või ühiskondlik organisatsioon peaks eelnevalt neid küsimusi arutama ja otsustama.

Peab tunnistama, et praktikas on paljudel juhtudel sellest mööda mindud, mis kahtlemata võib kaasa tuua kuritarvitamisi, s. o. üldsuse nimel isiklike huvide kaitsmist.

Nii on lubatud esineda ühiskondlikel süüdistajatel kui ka kaisjatel ilma igasuguse volitusega, kusjuures ka sel juhul, kui volitus esinemiseks oli olemas, oli see välja antud üksikute ametiisikute või ühiskondlike organisatsioonide esimeeste poolt.

Tallinna tehase «Pioneer» ametiühingu komitee esimehe poolt volitati endist advokaati kod. Muhelit esinema ühiskondliku kaitsjana sama tehase töötajate kollektiivi nimel A. M. Telmani süüdistusasjas. Ühiskondliku kaitsja, volitamise küsimust ei olnud töötajate kollektiivis ega ka ühiskondlikus organisatsioonis eelnevalt arutatud ja pealegi ühiskondliku kaitsjana volitatud kod. Muhel mingisuguseid suhteid antud tehasega ei omanud ega ole seal ka kunagi varem töötanud.

E. E. Kaisi süüdistusasja arutamisel Krk § 74 lg. II järgi Võru Rajooni Rahvakohtus oli Kohaliku Majanduse Kombinaadi direktori poolt volitatud kohtus esinema ühiskondliku süüdistajana kod. Jõe ja sama kombinaadi ametiühingu komitee esimehe volitsuse alusel ühiskondliku kaitsjana kod. O. Kägu. On ilmne, et nii ühiskondlik süüdistaja kui ka kaitsja võisid kohtus esitada neid volitanud ametiisiku ja ühiskondliku organisatsiooni esimehe isiklike arvamusi, mitte aga töötajate kollektiivi või ühiskondliku organisatsiooni kui terviku seisukohta.

Kõigest sellest järeldub, et ühiskondlike süüdistajate ja kaitsjate volitamine peab toimuma ainuüksi küsimuse eelneva arutamise teel kas kogu kollektiivis, tsehhis jne. või siis ühiskondlikes organisatsioonides.

Praktikas võib kerkida küsimus, kas ühe kohtualuse suhtes võivad ühelt poolt töötajate kollektiiv ja teiselt poolt mõni ühiskondlik organisatsioon väljaspool töökohta (kelle liikmete hulka kohtualune kuulub) volitada ühes ja samas asjas esinema kahte erinevate volitustega ühiskondlikku esindajat.

Näiteks töötas kohtualune tehases ja töötajate kollektiiv, arutanud eelnevalt tema kuriteoasja, tuli järeldusele volitada kohtus esinema ühiskondlikul süüdistajal. Kohtualune oli aga ka vabatahtliku spordiühingu liige, kusjuures selle liikmeskond otsustas kohtusse volitada ühiskondlikku kaitsjat.

Antud juhul ei teki kahtlust, et mõlemad ühiskondlikud esindajad on õigustatud kohtuprotsessist osa võtma.

Tutvudes kriminaaltoimikutega, kus kohtus on esinenud ühiskondlikud süüdistajad ja kaitsjad, ilmneb, et kohtud on enamikus asjades vaadelnud neid kui protsessi täieõiguslikke osavõtjaid, lubades neil esitada küsimusi kohtualustele, tunnistajatele ja teistele (eksperdid jne.).

Kuigi sellist praktikat vääraks tunnistada ei oleks õige, ei saa siiski ühiskondlikke süüdistajaid ja kaitsjaid pidada protsessi poolteks ja seepärast ei oma nad kõiki neid õigusi, mis tulenevad poolte protsessuaalsest seisundist (edasikaabe õigus kohtuotsusele või -määrusele).

c) Süüdimõistetud andmine töötajate kollektiivide või ühiskondlike organisatsioonide kasvatada kohtuotsusega

Vastavalt NSVL Kriminaalseadusandluse aluste §-le 38 võib kohus tingimisi karistuse kohaldamisel teha ülesandeks töötajate kollektiivile või ühiskondlikule organisatsioonile tingimisi süüdimõistetud ümberkasvatamiseks, kui töötajate kollektiiv või ühiskondlik organisatsioon on selleks vastava taotluse esitanud.

Järelikult, lähtudes seaduse sättest, on kohus õigustatud andma süüdimõistetuid töötajate kollektiivi või ühiskondliku organisatsiooni ümberkasvatamiseks ainult sel juhul, kui nimetatud organisatsioonid või töötajate kollektiivid seda taotlevad.

Tallinna Linna Kalinini Rajooni Rahvakohtu otsusega 24. 07. 1959. a. mõisteti Krk § 74 lg. II järgi süüdi UNR-6 töötaja N. S. Kuznetsov, kes oli juba varem kohtu poolt hulgasaansuse pärast karistatud 3-aastase vabadusekaotusega tingimisi, kusjuures Kuznetsovi ümberkasvatamise kohustus pandi otsuse kohaselt UNR-6 ühiskondlikele organisatsioonidele.

Asja materjalidest nähtub, et Kuznetsov on süstemaatiliselt rikkunud ühiskondlikku korda ja et 1959. a. maikuus arutati tema käitumist kaastöötajate keskel, kusjuures Kuznetsov ei ole endale sellest vastavaid järeldusi teinud. Et töötajate kollektiiv ega ka ühiskondlikud organisatsioonid kohtule mingisuguseid taotlusi ei esitanud, sest Kuznetsovi suhtes varem tarvitusele võetud ühiskondlikud mõjutusvahendid positiivseid tulemusi ei andnud, ei olnud ka rahvakohtul seaduslikku alust sellise otsuse langetamiseks.

Praktikas on aga esinenud ka vastupidiseid nähtusi, kui kohtud, nõustudes ühiskondlike organisatsioonide ja töötajate kollektiivide taotlusega kohtualusele mittevabaduskaotuslike karistumäärade kohaldamiseks ei kasuta neile seadusega antud õigust ega kohusta ühiskondlikke organisatsioone või töötajate kollektiive süüdimõistetut ümber kasvatama, jättes sellest kohtuotsuse resolutiivosas märkimata.

Nii leidis Rapla Rajooni Rahvakohus K. B. Laube süüdistus- asja arutamisel 04. 06. 1947. a. seadluse § 1 järgi mitte vaja- liku olevat kohtualust ühiskonnast isoleerida, nõustudes kol- hoosi juhatus samasisulise taotlusega ja kohaldades Laube suhtes tingimisi karistumäära, kohustamata kolhoosi juhatust süüdimõistetut ümber kasvatama.

Tekib küsimus ka selle kohta, kes peavad kontrollima kohtu- otsuste täitmist nimetatud asjades ja kuidas seda on võimalik praktiliselt teostada.

Oleme seisukohal, et kohtud ise peaksid tundma huvi, kui- das nende otsust süüdimõistetut ümberkasvatamise osas töötä- jate kollektiivi või ühiskondliku organisatsiooni poolt täide- takse.

Praktiliselt tuleks seda teostada analoogiliselt sellele, kuidas prokuratuuriorganid seda teostavad nende isikute suhtes, kes on antud kollektiividele ümberkasvatamiseks kuri- tegude toimepanemise eest, mida ei lahendatud kohtulikus korras (seda on üksikasjalikumalt kirjeldatud eespool).

II. Mõningaid küsimusi riikliku süüdistaja esinemisest kohtus ja karistuspraktikast

NSVL peaprokuröri käskkirjas nr. 43 20. 07. 1959. a. mär- gitakse riiklike süüdistajate töös esineva puudusena seda, et paljud prokurörid täiesti põhjendamatult, mehaaniliselt, läh- tudes ainuüksi kuriteo juriidilisest kvalifikatsioonist, jättes arvestamata asja sisu ja kuriteo sooritanu isiksust, nõuavad karmide karistumäärade kohaldamist vabadusekaotuse näol ja seda maksimaalses ulatuses, samal ajal, kui arvestada kuri- teo iseloomu ja kurjategija isiksust, vabadusekaotusliku karistumäära kohaldamine ja seda enam maksimaalses ula- tuses ei ole millegagi õigustatud.

Peab tunnistama, et NSVL peaprokuröri käskkirjas nime- tatud puudus esineb ka meie vabariigi töötajate seas, kes esi- nevad kohtus ja toetavad riiklikku süüdistust.

Kahtlemata on karistuse kohaldamise küsimus üks raske-
maid küsimusi õigusemõistmisel.

Eespool nimetatud käskkirjas NSVL peaprokurör nõuab
võitluse tugevdamist kuritegevusega ja kohtu järelevalve
teostamisel vajalike karistuste kohaldamise tagamist isikute
suhtes, kes on toime pannud raskeid, ühiskonnale ohtlikke
kuritegusid ja eriti ohtlike retsidivistide suhtes. Samaaegselt
nõuab NSVL peaprokurör prokuratuuriorganitelt vajaliku
järelevalve tagamist, et kohtud vastavalt NSVL Ülemkohtu
Pleenumi määrusele 19. 06. 1959. a. laiemalt kohaldaksid mitte-
vabadusekaotuslikke karistumäärasid ja tingimisi karistusi
isikute suhtes, kes on sooritanud kuritegusid, mis ei oma suurt
ühiskonnaohtlikkust, ja kes on võimelised end parandama,
isoleerimata neid ühiskonnast.

See NSVL peaprokuröri nõue ongi kriteeriumiks karistus-
määra küsimuse lahendamisel igas konkreetses asjas.

Toome mõned näited selle kohta, kuidas üksikud prokurörid
ja nende abid on mehaaniliselt suhtunud karistumäära küsi-
muse lahendamisse, esinedes riikliku süüdistajana kohtus.

Toetades riiklikku süüdistust A. E. Tärtsuse süüdistusasjas
10. 01. 1955. a. seadluse lg. I järgi nõudis Narva linna
prokurör sm. Agafonov Tärtsusele vabadusekaotusliku karis-
tumäära kohaldamist, mida ka rahvakohus tegi, kuigi selleks
ei olnud mingisugust vajadust, sest Tärtsuse suhtes oleks
antud konkreetset juhul piisanud ühiskondlike mõjutusvahen-
dite kohaldamisest, ilma et teda kohtulikule vastutusele võtta.

Võru rajooni abiprokurör sm. Plaado, esinedes 18. 06.
1959. a. E. J. Kamenjuki ja E. O. Väitsi süüdistusasjas
4. 06. 47. a. seadluse § 2 järgi, kellede süü seisnes selles, et
nad riisusid 7 tm Metsatööstuskeskusele kuuluvaid palke
800 rbl. väärtuses, nõudis täiesti põhjendamatuult Kamenjuki
isoleerimist ühiskonnast 2,5 aastaks ja Väitsile 2 a. vabaduse-
kaotust. Siinjuures sm. Plaado ei arvestanud, et nii Kamenjuk
kui ka Väits on varem karistamata, on oma kuriteost aru saa-
nud ja seda kahetsenud, neid iseloomustatakse kolhoosi juha-
tuse poolt kui eesrindlikke töötajad, nende küsimus oli arutusel
kolhoosi üldkoosolekul, millest võttis osa 276 kolhoosi liiget,
kes jõudsid üksmeelsele arvamusele, et Kamenjukki ja Väitsi
ei ole vaja ühiskonnast isoleerida. Kolhoosi liikmed olid nõus
võtma nende edaspidise kasvatamise enda vastutusele.

Sama rajooni abiprokurör sm. Robam, toetades riiklikku
süüdistust 23. 07. 1959. a. 18-aastase nooruki, Väimela Zoo-
veterinaaria Tehnikumi õpilase H. D. Mägi süüdistusasjas, kes

anti kohtu alla 75 rbl. varguse eest kaasõpilaselt Kõbaselt, nõudis täiesti mõtlematult Mägile vabadusekaotuslikku karistumäära. Peab ütleva, et samas asjas esinenud ühiskondlik süüdistaja, komsomoliorganisatsiooni esindaja sm. Pintsaar suhtus palju kriitilisemalt karistumäära küsimusse.

Ka Võru taksopargi autojuhtide A. J. Siiroja, N. S. Orussaare, L. K. Kantsiku, V. A. Saksi ja teiste (kokku 8 inimest) süüdistusasjas nõudis sm. Robam kõikide süüdi tunnistamist 4. 06. 47. a. seadluse § 2 järgi ja karistamist vabadusekaotusliku karistumääraga selle eest, et nemad olles III liigi autojuhid ja et mitte kaotada töökohta (nõutav oli II liigi lubade omamine), ostsid samas asjas süüdimõistetud Petrovilt 500 rbl. eest igaüks tõendi II liigi autojuhtimiskursuste lõpetamise kohta, mille tõttu nad jäeti tööle ja nad said töötasu kui II liigi autojuhid. Vaatama sellele, et oli ilmne, et Siirojal, Orussaarel ja teistel mingisugust tahtlust riigi raha omastamiseks ei olnud, sest võltsitud tõendid esitasid nad ainult selleks, et jääda oma endisele töökohale, leidis sm. Robam, et nad on riigi raha riisujad ja kuuluvad süüdimõistmisele 4. 06. 47. a. seadluse § 2 järgi (kvalifitseeritud riisumine). Asja materjalidest nähtub, et enam saadud töötasusumma oli sedavõrd väike (72—360 rbl.), et ka sel juhul, kui isegi lugeda sellist käitumist riisumiseks (sisuliselt ta riisumine ei ole), ei ole kuidagi õigustatud seda kvalifitseerida 4. 06. 47. a. seadluse järgi, vaid kõne alla võiks tulla pisiriisumine. Peab märkima, et enne asja kohtulikku arutamist oli antud küsimus päevakorras taksopargi kohaliku ametiühingukomitee laiendatud koosolekul, kusjuures otsustati taotleja kohtu ees Siiroja ja teiste suhtes mittevabadusekaotusliku karistumäära kohaldamist põhjusel, et põhimine motiiv kuriteo sooritamisel ei olnud mitte riigi raha riisumine, vaid töökoha säilitamine. Kohaliku ametiühingukomitee poolt volitatud ühiskondlik kaitsja sm. Piksarv täiesti õigesti esitas kohtus arvamuse ametiühingorganisatsiooni nimel, paludes kohtualuseid süüdi tunnistada dokumentide võltsimises, mõistes nad õigeks riigi raha riisumises.

Ilmselt ebaõige rahvakohtu otsus (langetatud kohtuniku asetäitja sm. Hansoni eesistumisel), millega kõik kohtualused tunnistati süüdi riigi raha riisumises ja neid karistati vabadusekaotuslike karistumääradega, muudeti ENSV Ülemkohtu poolt.

Kui riiklikku süüdistust kohtuprotsessis toetavate prokuröride üheks puuduseks on karistumäärade nõudmisel see,

et nad lähtuvad ainuüksi kuriteo koosseisu kvalifikatsioonist, arvestamata kuriteo ulatust, süü astet, põhjusi, isiksust ja teisi asjaolusid, siis on rida prokuröre ja abiprokuröre, kes sellele küsimusele oma süüdistuskõnes pööravad üpris vähe tähelepanu ja oma esinemisega ei orienteerri kohut kohaldama karistust, mis vastaks kuriteo ja selle sooritanud isiku ühiskonnaohtlikkusele.

Nii esineb karistumäära küsimuste lahendamisel riiklike süüdistajate süüdistuskõnedes veel selliseid väljendusi nagu: «Määrata karistus kohtu äranägemise järgi», «Kohaldada karistus sanktsiooni piirides» jne. Sellised prokuröri esinemised riikliku süüdistajana ei taga aga NSVL peaprokuröri käskkirja nr. 43 20. 07. 1959. a. nõuete täitmist, mille kohaselt prokurörid oma esinemisega kohtus peavad tagama õigete ja seaduspäraste otsuste langetamist.

Karistumäära küsimuses ei tohi aga sattuda ka teise äärmusse, mis väljendub ilmselt pehmete karistuste nõudmises eriti ohtlikke kuritegusid sooritanud isikute suhtes.

Esinedes 20. 09. 1959. a. Valga Rajooni Rahvakohtus A. A. Jablonski süüdistusasjas KrK § 136 lg. I p. «d» järgi, leidis abiprokurör sm. Tänav millegipärast võimaliku olevat nõuda Jablonski karistamist ainult 4-aastase vabadusekaotusega, kusjuures rahvakohus, nõustudes riikliku süüdistaja seisukohaga, karistas Jablonskit 3-aastase vabadusekaotusega.

Varem kohtu poolt riigi ja ühiskonna vara riisumise eest karistatud Jablonski süü seisnes selles, et ta 29. 09. 1957. a., viibides kodus oma 1,5-aastase tütre Silvi ja 5-kuuse poja Gennadiga ja olles häiritud imiku nutust, tappis tema, muljudes last kõhu ja rindkere piirkonnas, mille tagajärjel imikul rebenes maks, tekkis verejooks kõhuõõnde, murdusid roided ja tekkis kõrvakelmealune verevalum kuklasagara piirkonnas.

On ilmne, et sellise raske ja ohtliku kuriteo eest ei olnud mingisugust alust kohaldada sellist pehmet karistumäära.

**Kohtutes kriminaalajade läbivaatamise
järelvalve osakonna ülem
õigusnõunik**

B. Heiman.

MÕNINGAD TSIVIILALASED KÜSIMUSED SEOSES KRIMINAALASJADE LÕPETAMISEGA

Seoses kriminaalseadusandluse aluste § 43 rakendamisega on prokuratuuriorganite praktikas esile kerkinud kaks olulist küsimust.

Esiteks, kuidas peavad uurimisorganid toimima neil juhtudel, kui asjas on kindlaks tehtud, et kannatanule (kodanikule või organisatsioonile) on kuriteoga varalist kahju tekitatud, ja teiseks, mis teha asjas olevate materiaalselt väärtust omavate asitõenditega ja eriti kuriteo tagajärjel saadud varaliste väärtustega?

Esimese küsimuse lahendamisel on vaja silmas pidada asjaolu, et kriminaalasia lõpetamine kuriteo vähese ühiskonnaohhtlikkuse või kuriteo sooritanud isiku kohtulikule vastutusele võtmise ebaotstarbekohasuse tõttu ei võta iseenesest kannatanult õigust nõuda kahju tasumist, mis oli tekitatud isiku poolt, kelle kohta kriminaalasi lõpetati. Sellele viitab otseselt meil kehtiva KrPK § 18 märkus.

Neil juhtudel, kui uurimise käigus on uurimisorganite poolt kuriteoga tekitatud kahju heastatud, näiteks riisumiste juhtudel riisutud vara äravõtmisega, siis asja lõpetamisel kuulub see vara kohustuslikult tagastamisele kannatajale, sõltumata sellest, kas viimaselt on vara tagastamise kohta esitatud avaldus või mitte (vt. KrPK § 331).

Neil juhtudel aga, kui riisutud vara on juba kuriteo sooritanud isiku poolt likvideeritud või see on jäänud uurimisorganite poolt avastamata, on kahju tekitaja kohustatud selle heastama TsK §§ 403 ja 410 alusel.

Seega on kannatanul õigus juhtudel, kui kriminaalasi on lõpetatud seoses ühiskondliku organisatsiooni taotlusega kuriteo sooritanud isiku käendusele võtmise tõttu kuriteo vähese ühiskonnaohtlikkuse või isiku kohtulikule vastutusele võtmise ebaotstarbekohasuse puhul ja kui kuriteoga on tekitatud kannatanule varalist kahju, esitada selle kahju sissenõudmiseks hagi rahvakohtusse tsiviilkohtupidamise korras.

Samasugune õigus on ka prokuröriil, kes TsPK § 2 korras võib esitada kannatanu huvides hagi juhtudel, kui kannataja mingisugusel tõsisel põhjusel ei ole suuteline seda ise tegema. Eriti on prokurör kohustatud seda tegema siis, kui hagi esitamine on tingitud riigi, kolhooside või Nõukogude kodanike oluliste huvide kaitsmise vajadusest.

TsPK § 2 korras hagide esitamine prokuröride poolt kriminaalajade lõpetamise puhul tekitatud kahju sissenõudmiseks on eriti vajalik ja otstarbekohane ka seetõttu, et asjas on juba olemas uurimiskäigus kogutud tõendid, mis on vajalikud hagi õigeks lahendamiseks tsiviilkohtupidamise korras, sest eeluurimisel on uurija kohustatud koguma kõik vajalikud tõendid tsiviilhagi aluse, suuruse ja iseloomu kohta.

Kriminaalajast tuleneva tsiviilhagi aluseks on isiku kuritegelik tegevus või tegevusetus ning selle karistatavus kriminaalajakorras. Sellest järeldub, et kui isik on õigeks mõistetud või asi on lõpetatud kuriteo koosseisu puudumise tõttu tema tegudes, siis ka tsiviilhagi läbivaatamiseks puudub alus, sest kui ei ole tõendatud kuriteo sündmus ja selle sooritamine antud isiku poolt, ei ole kohtul alust hagi rahuldamiseks.

Seega haginõuete aluse tõestamiseks on uurimisorganil asja lõpetamise määruses vaja ära näidata, et kuriteo fakt ise on aset leidnud ja et selle sooritamises on süüdi antud isik, kuigi tema kriminaalajakorras vastutusele võtmine ei ole otstarbekohane.

Samuti on uurimisorganid eeluurimise käigus kohustatud täpselt välja selgitama tekitatud kahju suuruse ja ära näitama selle iseloomu ning kas antud juhul on tekitatud ainult otsene kahju, mille all mõeldakse olemasoleva vara vähendamist, või on kannatanu peale otseste kahjude kannud kahju ka saamata jäänud tulu näol. Saamata jäänud tulu võib arvesse võtta vaid siis, kui ta on tegelikult olemas ja teda on võimalik hinnata. Kui ta on oletatav, siis teda kahju määramisel arvesse ei võeta.

Hagide esitamisel TsPK § 2 korras peab silmas pidama, et hagiavaldu sisaldaks kõik TsPK § 76 tähendatud nõuded.

Teise küsimuse lahendamisel, s. o. asjas olevate materiaalselt väärtust omavate asitõendite saatuse otsustamisel kriminaalasja lõpetamise puhul, on vajalik põhiliselt lähtuda KrPK § 223 ja NSVL Prokuratuuri ning NSVL Kohtu Rahvakomissariaadi 17. oktoobri 1943. a. instruksiooni nr. 90/98 § 28 sätetest (vt. NSV Liidu peaprokuröri kehtivate käskkirjade ja instruksioonide kogumik, 1958. a. väljaanne, lk. 127).

Tähendatud sätete kohaselt kuriteoriistad konfiskeeritakse, need kuriteoriistad, aga, mis kriminalistika seisukohalt huvi äratavad, saadetakse kriminalistika teaduslik-tehnilistesse kabinettidesse; esemed, mille käibele laskmine on keelatud, antakse üle vastavatele asutustele või hävitatakse, ülejäänud esemed antakse välja nende omanikele.

Juhul, kui nende esemete kuuluvuse kohta tekivad vaidlused, lahendatakse need vaidlused kohtulikus korras vastava tsiviilhagi esitamise teel huvitatud isiku poolt.

Neil juhtudel aga, kui lõpetatud kriminaalasjas on eeluurimisel ära võetud varalisi väärtusi, mis oma iseloomult ei kuulu KrPK § 66 loetletud asitõendite hulka, kuid mis on saadud kuriteo sooritamise tagajärjel, näiteks raha, mõne ebaseadusliku operatsiooni või spekulatsiooni teel, ja mille võrra isik, kelle suhtes kriminaalasi lõpetati, on alusetult ebaseadusliku teo või riigi kahjustamisele sihitud tegevuse läbi rikastunud, kuulub sissenõudmisele riigituludesse.

Ebaõige oleks süüdlasele tagastada ebaseaduslikul teel saadud vara.

Näiteks Võru Rajooni Miilitsaosakonna poolt lõpetati kollektiivi vastutusele andmise tõttu kriminaalasja menetlus kodaniku vastu, kes oli spekulatsiooni eesmärgil üles ostnud 70 kg lambavilla. Koos asja lõpetamisega tagastati süüdlasele ülesostetud lambavill.

Selleks on prokuröriil vaja TsPK § 2 korras esitada hagiavaldu rahvakohtusse tähendatud vara äravõtmiseks ja selle arvamiseks riigituludesse TsK § 402 alusel.

Seejuures peab juhtudel, kui eeluurimisel oli tähendatud vara arestitud, jätma selle aresti alla seniks, kui küsimus on lahendatud tsiviilkohtupidamise korras.

Vara aresti alla jätmine peab avalduma kriminaalasja lõpetamise määruses ja ka hagiavalduses.

Hagi läbivaatamisele on vaja kohtusse kutsuda ka kohaliku rahandusosakonna esindaja kui asja lõpplahendusest huvitatud isik (vt. TsPK § 172).

**Tsiviilasjade kohtutes läbivaatamise
järelevalve osakonna ülem
vanemõigusnõunik**

K. Plutus.

SISUKORD

	Lk.
1. Peaasi on profülaktika ja kasvatustöö	3
2. Prokuratuuri tööpraktika üldsuse kaasatõmbamisel võitlusse kuri- tegevusega	8
3. Mõningatest küsimustest üldsuse osavõtu kohta kriminaalasjade kohtulikust arutamisest	22
4. Mõningad tsiviilalased küsimused seoses kriminaalasjade lõpetamisega	32

A-97036

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00889264 0